YHDENVERTAISUUS
VALTUUTETTU
DISKRIMINERINGSOMBUDSMANNEN
NON-DISCRIMINATION OMBUDSMAN
OVTTAVEARDÁSAŠVUOĐAÁITTARDEADDJI

4.5.2022 VVTDno-2022-508

Työelämä- ja tasa-arvovaliokunta
TyV@eduskunta.fi

Asia: HE 41/2022 vp Hallituksen esitys eduskunnalle tuotteiden ja palveluiden esteettömyysvaatimuksia koskevan direktiivin täytäntöönpanoa koskevaksi lainsäädännöksi

Yhdenvertaisuusvaltuutetun lausunto asiassa HE 41/2022 vp

Yhdenvertaisuusvaltuutettu kiittää työelämä- ja tasa-arvovaliokuntaa mahdollisuudesta tulla kuultavaksi hallituksen esityksestä (HE 41/2022 vp) eduskunnalle tuotteiden ja palveluiden esteettömyysvaatimuksia koskevan direktiivin täytäntöönpanoa koskevaksi lainsäädännöksi.

Yhdenvertaisuusvaltuutetun tehtävät on määritelty laissa yhdenvertaisuusvaltuutetusta. Valtuutettu:

- Puuttuu syrjintään ja edistää yhdenvertaisuutta
- Valvoo maasta poistamisen täytäntöönpanoa
- Nimeää suomalaiset valvojat Euroopan raja- ja merivartioviraston pakkotoimin tapahtuvan palauttamisen valvojareserviin
- Toimii kansallisena ihmiskaupparaportoijana
- Seuraa ja edistää ulkomaalaisten oikeuksien toteutumista
- Toimii naisiin kohdistuvan väkivallan raportoijana (1.1.2022 alkaen).

Tässä lausunnossa yhdenvertaisuusvaltuutettu keskittyy nostamaan esiin laajempia huomioita liittyen kansalliseen esteettömyyden ja saavutettavuuden säätelyyn.

Rakennettu ympäristö

EU:n esteettömyysdirektiivin tavoitteena on toteuttaa YK:n vammaisyleissopimusta unionin alueella, joten sen kansallinen toimeenpano on

merkittävä askel kohti yhteiskuntaa, jossa vammaiset ja toimintarajoitteiset ihmiset voivat toimia yhdenvertaisesti muiden kanssa. Esteettömyysdirektiivi täydentää digipalvelulain (306/2019) velvoitteita liittyen saavutettavuuteen.

Digipalvelulaista ja esteettömyysdirektiivin kansalliseen toimeenpanoon liittyvästä lainsäädännöstä **puuttuu yleinen saavutettavuuden ja esteettömyyden edistäminen**. Tämä on merkittävä puute, koska YK:n vammaisyleissopimus edellyttää sitoutumista esteettömyyden ja saavutettavuuden jatkuvaan kehittämiseen. Vammaisyleissopimuksen ratifioinnin myötä Suomi on velvollinen ”**tunnistamaan ja poistamaan**” esteet esteettömyyden ja saavutettavuuden tieltä ja ”toteuttamaan asianmukaiset toimet varmistaakseen vammaisille henkilöille muiden kanssa yhdenvertaisen pääsyn fyysiseen ympäristöön, kuljetukseen, tiedottamiseen ja viestintään, muun muassa tieto- ja viestintäteknologiaan ja -järjestelmiin, sekä muihin yleisölle avoimiin tai tarjottaviin järjestelyihin ja palveluihin sekä kaupunki- että maaseutualueilla.” (9 artikla).

Voimassa oleva kansallinen lainsäädäntö ei kata kaikkia esteettömyysdirektiivissä tarkoitettuja tilanteita. Esimerkiksi yleisten alueiden esteettömyydestä ei ole yksityiskohtaista sääntelyä. Lisäksi voimassa oleva sääntely ei velvoita muuttamaan olemassa olevaa rakennusta esteettömäksi luvanvaraisten uudisrakennus- taikka korjaus- tai muutoshankkeiden ulkopuolisissa tilanteissa.

Valtioneuvoston vuonna 2021 teettämässä selvityksessä (*YK:n vammaissopimus ja rakennetun ympäristön esteettömyys – Tulevaisuuden lainsäädäntö- ja ohjaustarpeet*) arvioitiin eri ministeriöiden esteettömyyteen liittyvien säädösten yhteentoimivuutta ja kattavuutta vammaisyleissopimuksen velvoitteiden näkökulmasta. Selvityksessä todetaan, että **rakennetun ympäristön esteettömyyttä ei huomioida kokonaisvaltaisesti** ja **että lainsäädännössä, toteutuksessa ja valvonnassa on kehitettävää**.

Yhdenvertaisuusvaltuutettu korostaa, että yhdenvertaisuuslaki ja YK:n vammaisyleissopimus eivät mahdollista kansallista liikkumavaraa rakennetun ympäristön esteettömyysvaatimuksissa, joten on tärkeää, että esityksessä mainittu **rakennetun ympäristön esteettömyyssääntelyä koskeva lainsäädäntöhanke** käynnistetään nopealla aikataululla siten, että siihen osallistetaan vammaisia henkilöitä ja heitä edustavia järjestöjä. Vammaisten

henkilöiden oikeuksien näkökulmasta ei ole hyväksyttävää, että nyt voimaansaatettavista säädöksistä huolimatta on mahdollista sijoittaa saavutettavia pankkiautomaatteja tai lippuautomaatteja sellaisiin paikkoihin, jonne liikuntaesteisillä henkilöillä ei ole pääsyä. Velvoite edistää esteettömyyttä ja saavutettavuutta on huomioitava kokonaisvaltaisesti lainsäädännössä, jotta vammaisilla ja toimintarajoitteisilla henkilöillä on yhdenvertaiset mahdollisuudet osallistua yhteiskuntaan.

Yhdenvertaisuuslain osittaisuudistukseen liittyvän hallituksen esityksen valmistelun yhteydessä yhdenvertaisuusvaltuutettu jätti eriävän mielipiteen liittyen esteettömyyden ja saavutettavuuden epäämisen säätämiseksi yhdenvertaisuuslaissa kielletyksi syrjinnäksi. **Esteettömyys- ja saavutettavuusvaatimusten laiminlyönnin tulisi olla kiellettyä syrjintää**, koska se tehostaisi yhdenvertaisuuslain tavoitteiden mukaisesti syrjinnän uhrien oikeusturvaa ja vaikuttaisi myös ennakolta ehkäisevästi syrjinnän esiintymiseen sekä universal design -ajattelun valtavirtaistamiseen. Lisäksi muutos parantaisi ja selkeyttäisi rakennettuun ympäristöön liittyvää esteettömyys ja saavutettavuus säätelyä ja olisi linjassa yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunnan ja muiden tuomioistuimien lainvoimaisen oikeuskäytännön kanssa.

Työelämän liittyen yhdenvertaisuusvaltuutettu korostaa, että rakennetun ympäristön, mukaan lukien eri yritysten ja julkisten toimitilojen, **esteettömyys on tärkeä edellytys vammaisten henkilöiden yhdenvertaisemmalle työelämälle**. Rakennetun ympäristön esteettömyys mahdollistaa vammaisten henkilöiden työmarkkinaosallisuuden ilman tarvetta turvautua kohtuulliseen mukauttamiseen.

Valvonta

Hallituksen esityksessä valvontakokonaisuus on vaikeasti hahmotettava, koska se koostuu useasta eri toimijasta. Yhdenvertaisuusvaltuutettu toteaa yleisellä tasolla, että **eri toimijoille on taattava resurssit neuvontaan ja ohjaukseen** hyvissä ajoin jo ennen esteettömyysdirektiiviä toimeenpanevien lakien voimaantuloa. Neuvontaa ja ohjausta on tarjottava tuottajille ja kuluttajille muun muassa esteettömyysdirektiiviä toimeenpanevien lakien sisällöstä, olemassa olevista reklamaatio-, kantelu- ja valvontareiteistä sekä niiden käytöstä. Riittävät resurssit varmistavat, että toimeenpano on tehokasta ja toteuttaa perustuslain 22 §:n mukaisesti viranomaisen velvollisuutta turvata perus- ja ihmisoikeudet.

Vaikutusarviointi

Hallituksen esityksen muutosehdotusten lapsivaikutukset ja yhdenvertaisuusvaikutukset ovat osittain kattavat, mutta niitä olisi tarpeen täydentää käytännönläheisellä tekstillä siitä, **mitä aiottuja esteettömyyden ja saavutettavuuden parannuksia esityksellä on konkreettisesti**. Lisäksi olisi ollut tarpeen kirjata, mitä jatkotoimenpiteitä tulee vielä tehdä, jotta esteettömyys ja saavutettavuus toteutuisivat niin kuin YK:n vammaisyleissopimus edellyttää.

Esteettömyysdirektiivin tarkoituksena on toteuttaa YK:n vammaisyleissopimusta unionin alueella, joten vaikutusarvioinnissa olisi ollut tarpeen kiinnittää erityisesti huomiota vammaisyleissopimuksen takaamiin oikeuksiin. Vammaisyleissopimus käsittelee kattavasti kaikkia vammaisen ihmisen elämänalueita, joten esteettömyysdirektiivin kansallisen toimeenpanon vaikutuksia pitäisi arvioida kokonaisvaltaisemmin. Vaikutuksia olisi pitänyt arvioida tarkastelemalla esimerkiksi, **miten muutosehdotukset vaikuttavat seuraavissa artikloissa taattuihin oikeuksiin**: esteettömyys ja saavutettavuus (9 artikla), oikeus elämään (10 artikla), eläminen itsenäisesti ja osallisuus yhteisössä (19 artikla), henkilökohtainen liikkuminen (20 artikla), oikeus koulutukseen (24 artikla), oikeus terveyteen (25 artikla), oikeus työhön ja työllistymiseen (27 artikla) ja oikeus virkistys- ja vapaa-ajantoimintaan (30 artikla).

Yhdenvertaisuusvaltuutettu Kristiina Stenman

Erityisasiantuntija Mikko Joronen